

GYŐRI LÁSZLÓ

## *Expressis verbis*

Deák László emlékezetére

Az ember olyan, mint a vak, megy a többiek után, nem lát, nem néz se jobbra, se balra. Hiába olvastam én is nagyon sok költőt az ötvenes évek végén, a hatvanas években, olvastam Zelket, Benjámint, Illyést, Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, Ginsberget, Weöres Sándort, Saint-John Perse-t, mindent, amihez hozzá lehetett jutni, de csak mentem a többiek után, s csak Illyés Gyula, Nagy László, Juhász Ferenc volt a szemem előtt; nem akarom azt mondani, hogy csak ők voltak az Isten, de bizony alig volt néhány rajtuk kívül. Miért ők? Megszoktatásból: ők voltak benne az iskoláskönyvekben, a folyóiratokban, ezen a világon kívül alig volt más világ, bár nemcsak emiatt, ők voltak azoknak a költőknek a folytatásai, akiket szintén az iskoláskönyvekből ismertem, akiket tanítottak, vagyis csakugyan ökök voltak, birka, aki megy a többiek után. Ez a költői névsor, ez a költői világ volt a legtermészetesebb, a magyar költők a magyar sorsról, a magyar világról írtak, ők voltak az én otthonom, az én világom lakói. Csak jelzésül: persze, ki ne olvasott volna Baudelaire-t, Rimbaud-t, Apollinaire-t, előbb-utóbb ki ne olvasta volna végig a világirodalom klasszikusait? És még valamit hozzá kell tennem: ez a költői névsor azért is természetes volt, azért is rokonszenves, mert afféle világból érkeztem, mint ők, mármint Illyés, Nagy, Juhász. Nem a nagyvárosból, Budapestről, a mi egyetlen nagyvárosunkból, polgár családokból, hivatalnokok, értelmiségiek gyerekének, hanem egy kicsit messzebből, persze, csak akkor, ha a Blaha Lujza teret vagy a Clark Ádám tér nulla kilométerét tekintjük a világ közepének.

Deák László nagyon szerencsés volt, nagyvárosban született. A beatköltők ideérkezésének az idején fogott bele a versírásba, meg se érintette Illyés, Juhász, Nagy László költészete, egyáltalán a 20. századi magyar költészet, a Nyugat, mármint a maga egészében, ortodox módon, csak válogatva, szíve, hajlama szerint, mert azért egy-kettő neki is mondott valamit, például Ady, Kosztolányi, hogy a nyugatosok harmadik nemzedékéből való Kálnoky Lászlót már ne is említssem, akinek időskori költészete nagyon is megérintette, azáltal még jobban, hogy mint a Magvető lektora, föltételezem, hogy találkozott, beszélgetett vele, sőt az is meglehet, hogy valamelyik kötetét ő gondozta. Talán még az is szerencséje volt, hogy a költészethez nem iskolás módon került közel, azt mondta egyetlen interjújában, hogy a festéssel, a képzőművészettel ellentétben, a versírást nem a ritmika, a jambus, a disztichon, a himnrim, a nőrím okulásán kezdte, a mesterséget nem az alapoknál, hanem – ahogy írja – „*okádásszerűen*” vágott bele. Roszszul hitte, ha azt hitte, hogy mi az egyetlen a disztichon mibenlétét magoltuk, ellenkezőleg, például Tvardovszkij Egyre messzebb című poémájáról hallgattunk előadást, – fölolvasott szöveget, és ma már ki tudja, ki az a Tvardovszkij, és miért kellett nekünk éppen őt világirodalomként hallgatnunk? Nem több-e, hogy Deák László eme stúdiumok nélkül a hetvenes évek elején az Élet és Irodalom kritikapályázatának nyertese volt?

A mesterség állítólagos tudománya híján kezdte és így is fejezte be. Nem úgy indult, mint például Csokonai, akinek az idejében még lecke volt a versírás, hanem úgy, mint például Whitman. Úgy írt, hogy a tanultán jó rím, a tanultán jó ritmus képzete nem fogta, nem kötözte le, mégis jó versek kerültek ki a keze alól – 1977 óta, amikor Kemsei István bemutatta a *Mozgó Világban*. Csodálatosan egyöntetű verseket írt elejétől a végéig, ami nagyon keveseknek adatik meg, persze, ebben-abbán változott, korábban olykor bőbeszédűbb volt a kelleténél, később egyre tömörebb verseket írt, még hosszabb versei is annak tűnnek, nyilvánvalón annak a következményeként, hogy annyi fontos gondolata volt, hogy mindet el kellett mondania, a kettő közt, a kedves hosszúság és a keserű hosszúság közt azonban óriási különbség van. A keserű hosszúság verse az, amit például felesége haláláról ír, amely nekem Utassy József Kálvária című hosszú versét juttatja eszembe, amelyben Utassy hozzá szokatlan módon egyáltalán nem használ rimeket, egészen nyers, mert annyira fájdalmas a história. Kedvtelve írni és kedvnyelve írni egészen más, még akkor is, ha szójátéknak tetszik.

„*A szabad- és prózaversnek már az elején kikísérletezett, hétköznapi beszédszintet imitáló formáját használja. Közérthető, de nem válik unalmassá, még nagy közhelyeink is különös fényben szikráznak nála. Visszafogott, tényyszerű mondatai rendszerint megindítóak, s azáltal, hogy kerüli a pátoszt, még hitelesebbé és emberibbé válik tőle a vers.*” – írta róla Szentmártoni János. Így igaz.

Festő akart lenni, költő lett belőle, de nem ösztönös, nem akaratlan, mert filozófusok, gondolkodók eszméinek ismeretében lett az, egyetemet ugyan nem végzett, de – verseiből, vallomásaiból kivehetőn – nagyon művelt, érzékenyen tájékozott ember volt, sokkal többet tudott, mint amit fölmutatott egyáltalán. A ráció vezette, nem hagyta magát eltéríteni egy-egy ötlettől, versei erősen, pontosan megszerkesztett úton haladnak előre, keményen összefogja őket, de úgy, hogy ez a szándék sohasem érződik rajta, nem kinkeservesek a versei, természetesen jutnak el a végkifejletig. Az olvasó együtt lép velük, együtt érik el az utolsó sort. Tudja, mit óhajt, előre fejében van az egész, a versek vége mindig fölemelkedik, mintegy bevilágítja az egészet, arról a magaslatról be tudjuk látni mindazt, ami addig történt velünk, értelmet kap minden addigi sor. Erre nagyon sok példát lehetne említeni, ezt a szerkesztési módszert alapvetőnek látom Deák László költészetében. Sokszor mintha érdektelen dolgokról beszélne, egyelőre nem értjük, minek is a papírra vetni őket, aztán a befejezés egyszerre értelmet ad a csekélynek, a jelentéktelen sejtelmes, nagy árnyékot ad.

Olyan vak voltam sokáig, hogy csak számon tartottam, de elmentem mellette. Csak tudtam, hogy jó költő, olvastam is, többet kellett volna. Persze, a dolog úgy áll, hogy aki velünk él, nagyjából egyidős velünk, azt elsősorban embernek, járóknak, egy asztalnál ülőnek tekintjük,

eszünkbe sem jut a nagyság, a nagyságot csak a jóval előtünk menőknek tartjuk fenn, ami azonban valószínűleg természetes, sőt mi több, szép dolog. Most, hogy a memóriánkba tért, ideje nemcsak számon tartani, hanem számot is vetni vele, ideje az örök irodalomba juttatni.

Nem voltam a barátja, csak abba a kétszáz-kétszázötvenes körbe tartoztam, amely rokonait, barátait, ismerőseit fogta össze, „*a hajdani díszes társaságot*”, egyetlenegy ismerőse voltam, akit az idő a legvégén, a két utolsó évben nem kivont a szám összegéből, hanem hozzáadott, ekkor találkoztam vele, az Orpheusszal, többet, amikor nekem is kiadta egy elbeszéléskötetemet, nagyon magától értetődően, nagyon szívesen, s én igazából nem is tudtam neki megköszönni.

Sokan voltunk így vele, emlékezzünk a könyves Deák Lászlóra is: tizenkilenc év alatt több mint ötszáz könyvet adott ki! A híres gyomai, Kner Izidor, vajon dicsekedhetett ennyivel? Persze, nem lehet őket összevetni, Kner nyomdász volt, afféle magyar Elzevir, az összehasonlításban mégis van valamelyes nagyszerűség.

Nem állhatom meg, ha már a kétszáz-kétszázötven szemű hálóról beszéltem, hogy ne szóljak arról a verséről, amely Litkey Györgynek, a „*tündökletes tanárnak*” állít emléket, tudniillik a hálószemek így kötöződnek egybe, és fogják ki a halat, minket. Litkey festőművész volt, *Litkey György* című versében így idézi föl Deák László: „*Már galambösz volt, mikor megismertem, alakrajzot tanított. És szemléletet. Senki nála jobban.*” Litkey Györgynél ezerkilencszázhatvanhárom tájéka a Lejtő utcában, a mai Apor Vilmos, az akkori Lékai János tér fölött naponta megfordultam, mert hogy a lányával szűrtem össze a levét, alakrajzot tőle, nem az

apjától tanultam. Milyen kár, hogy erről már nem beszélhetek vele!

„*Békében nyugszol.*” – fejezi be a verset, nagyon egyszerűen, azzal az egyszerű szikársággal, amely hangon például Petri György beszélt. Ugyanaz a klasszicista beszédmód jellemzi mind a kettőjüket, ugyanaz az ironikus hang, ugyanaz a „nagyvárosi” formabeszéd, amit eddig nem vett észre senki, én legalábbis nem olvastam sehol, hogy bárki is érzékelt volna. Hasonló életérzés, olykor hasonló tematika fűzi össze őket, egyet kivéve, a politikumot, mert Deák látszólag sohasem politizált, amiből aztán két dolog sarjadt: az egyik az, hogy írt ugyan 1956-ról *A közös csapda* című kötetében („*Az utcákon akkoriban széles körű tetemetlenítés folyt*”), de úgy, mintha nem politizálna, és senki sem vette észre, hogy politizál, tehát semmi baja nem származott belőle, a másik pedig az, hogy a régi rendszer elmúltával sem vette észre senki, hogy egy hasonló formátumú költővel van dolgunk. Éppen a politikum léte–nem léte okán.

Meg az irodalmi élet/ítélet régi-új áldatlan állapota miatt.

Írtak róla kritikákat, és Deák László nagyon meg volt velük elégedve. „*Nem panaszkodhatom a kritikákra*” – jegyezte meg, de azok a kritikák, *expressis verbis* sohasem mondták ki, amit ki kellett volna mondaniuk, amit a győri Műhelyben Baán Tibor kimondott: „*Deák László költői életműve ... a mai magyar líra jelentős értéke.*” (2007. 3. szám), amit Reményi József Tamás az *Új Forrásban* kérdezett Deák László ürügyén: „*Vajon hányszor kell lenyűgöző életműveket fölfedezni ahhoz, hogy valóban birtokoljuk őket?*”



## KÁNTOR PÉTER

# Tárlatvezetésen

### *1. A szerelőcsarnokban*

Nézd a pompás szerelőcsarnokot!  
Minden tiszta, világos; élvezet  
az ilyenben dolgozni, ugye? Enter,  
és máris új világokat teremtel!  
Jól mondom? És ez a sok okos gépezet  
ontja a remek alkatrészeket:  
Szív, tüdő, máj... Ez egy segglyuk, Uram.  
Ez meg – de hagyjuk, majd ahogy haladsz,  
rájössz te is. Csak lassan, van idő!  
És ha valami nem úgy sikerül,  
vagy ha terhedre volna, ami kész,  
csak semmi pánik, Uram, ez vele jár,  
egy kattintás, s törölve az egész.

### *2. A lomtárban*

Látom, csillog a szeme. Keres valamit?  
Vagy csak elbűvöli a gazdagság, a pompa?  
Mit várt? Kis jelentéktelen provinciát?  
Csupa fületlen kancsót? Ne mondja!  
Ez itt a Holtak Birodalma, kérem,  
s az Egészen osztozik, nem a Részen.  
Nézzen csak körül: Minden, amit itt lát,  
valaha híven szolgált a fenti mintát.  
Ott csillogott a tűző nap alatt,  
s emelte, tapasztotta a falat,  
melyről idővel levált. Ó, ha tudná,  
mennyi volt nagyságra hull itt az árny...  
Egykor imádat tárgya mindahány!  
De néha jön valaki, mint maga; csipesszel  
kiemel valamit a néma sokaságból,  
s az mint a fáklya, fellobban kezében.  
Keres valamit? Vagy csak erre tévedt?  
Már menne is? Na jöjjön, felkísérem.

MELIORISZ BÉLA

## *Mennek sietve*

rejtett törekvések nyugtalanjaiként  
kerülgetve a mindennapok repedéseit  
mennek sietve az eltévedt tengeri ködökből kirajzolódva

nem foglalkoznak fölösleges dolgokkal  
már régen nem fog rajtuk bukolikus varázs  
de nincs nyelv amin lehetne szólni erről

a nyáját magára hagyva szöknek megint  
jól tudván most is holdvilágos éjszaka lesz  
mire lakatlan szívekre találnak

## *Könnyű*

könnyű most mondani  
jó bolond voltam csak  
mert gyanakvás nélkül örültem a holnapnak  
ha magamra hagytak

mindent mit akartam  
nagyon szépnek hittem  
de orrom előtt húzták  
le a rolót innen-  
től hát kibiceltem

## *Vagy bolyongani*

álmunkban sohasem esik az eső  
nincsenek benne végleg elvesző helyek  
és nem akar sarokba szorítani az idő

nem kell metaforákat kerülgetni  
szavazni kézfenn tartással ki tudja mire  
szobát sem hirdetnek kilátással a tengerre

nem kell hogy érdekeljenek a parti jelek  
csak a legtitkosabb belső adások  
a még vonalkód nélküli éveink

nem nyeli el szavunk a tenger  
lehet a homokba firkálni bármikor  
vagy bolyongani a semmibe veszve

NAGYPÁL ISTVÁN

## *Uszály strand*

Egy archívum régi fotóján barnára sülve  
fekszünk, mint heringek az uszályon,  
sós a bőröd, megszomjazom.

Mosolyogsz. Madárijesztő vagyok,  
holmi metafora kedvéért. Jól állna nekem  
a szalmakalapod – mondod és leemeled.

Madárszerűen beszéltél, le-lecsipegettél  
az tárgyról. Nem szeretem a sört sem, de  
az is kell neked. Húsít a keserűségem.

## *Egyetlen billentyű*

mint janis, énekelsz, a mikrofont  
a kezekben majdnem lenyomod a  
torkodon, fogod, szorongatod,

ahogy a csuklómat. a szintetizátor  
egyetlen billentyűjét nyomkodom,  
hangot nem ad ki, énekelsz.

kényszerből hasonlítasz másokra,  
pedig szerethető vagy. hangokat  
hallok és mosolyogsz, miközben

kisfiúként állsz, én pedig sírok.

## *Vártam a nyarat*

Zümmögő hangját hallom, kicsi, fénylő  
testét a pad lábánál találom meg, lehajlok,  
figyelem, megfogom – ahogy ceruzámmal  
az inges-papíron elkenem a szentet – teste  
megroppan. Ecetfák illatát hozza a szél.

Kicsiny teste mérete, emlékszem, ahogy  
ujjammal mértem le, etológus szemmel  
tanulmányoztam, pedig nem szeretem a  
bogarakat. Anyád félt, amikor a papa  
meghalt – mondtad. Ültem melletted és

vártam a nyarat.

JÓZSA EMŐ

## *Szerelem*

Sejtelmesen csillog  
egy körte fémes burka  
Csillag tükre,  
fagyott szardínia  
téli éjjel

Vattacsomag leng  
a léghuzatban  
Fennakad egy  
holdsugárszakra  
fehér gyöngyfűzéken

Aztán csend.

Felhővé fakul  
a böszme égi lámpás  
Feléd fordulok puhán  
Hattyútakaró a mínusz tízben  
Hajnalodik.

## *Télhaikuk*

Tengerszem a tó  
Téli nádiban jégmadár  
Sajkod, óh, szívem

•

Indigó égen  
Fagyott citromszeletre  
Jégkutya ugat

## *A barátom szerelmes*

Barátom olvas  
Verse opál hajnalon  
jégbe zárt bambusz.

Repceföld sárga  
fátyla fanyar illattal –  
töretlen fény-ék.

Láttál-e szépen  
elszáradó virágot  
tavasz hajnalán?

ÁGOSTON CSILLA

## *Lenyomat*

(Gy. D. emlékére)

Mi marad utánad posztumusz?  
Humusz, meg csírányi árvácska,  
rácskapu, körülötte liget,  
hihetetlen szimmetriában,  
áram és megrezzenés nélkül,  
békül bennem emléked, szunnyad,  
ujjad erezete ráégett  
érett és hamvas körték halvány fényére.  
Ér-e bármit is e lenyomat?  
Tolat az életünk, csak te mész  
egész egyenesen, porba  
szórva a megmaradt magokat.

## *Csillaghullás*

A fehérpöttyös eget fürkésszük,  
így, éjféltajt már rajzik a sötét,  
meglazulnak a tartóoszlopok,  
mert Isten kijjebb csatolja övét,  
augusztus fele van, csillaghullás,  
kívánj valamit (nézd! ott zuhan egy),  
és én bánatosan bámulom, hogy  
az a nagy test hova tart, hova megy,  
és elképzelem a csillaghullát,  
ahogy a kertek alatt vergődik,  
ahogy letört, fényes ágaival  
nyúlna, szállna vissza a felhőkig,  
de végül kileheli maradék  
héliumát, léggömbökbe fújja,  
majd ráköti kívánságainkat,  
s elengedi gyenge csillám-ujja;  
messze kerek, fekete bogarak  
röpködnek, csillapodnak a fények,  
a hátsó teraszról elmerengve  
lesöpröm a fehér törmeléket.

KARÁTH ANITA

## *Ars amatoria*

„Dum licet, et vernos etiamnum educitis annos,  
Ludite: eunt anni more fluentis aquae;..”  
(Ovidius)

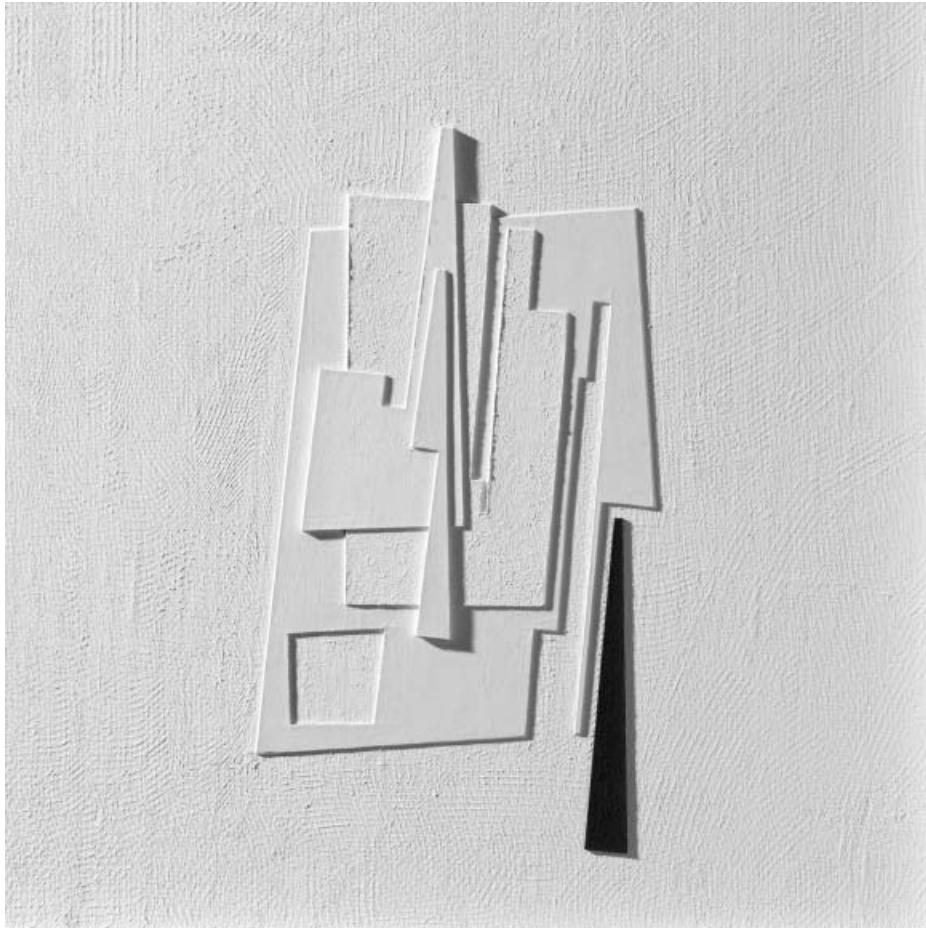
a ki-belélezett csöndek  
mögött többesszám első  
személyű teremtésrész található  
észak felé a telken rönkház  
az udvaron hintaszék attól  
nyugatra mesés elbeszélésekből  
kihullott szavak életeinkből  
összehordott cifra kacatok festett  
reggelekre meghatározhatatlan  
színű alkonyat minden ami  
történik már megtörtént egyszer  
a szemhéjak rezdülései közrefogják  
az elmosódó időt mint a fotográfiák  
csak folyamatában összegezhető  
a létezés a tiéd és az enyém  
valójában ugyanaz a narratíva  
ez a tökéletesen működő varázslat  
ami értelmet ad növekedésnek  
és megint a fonnyadásnak  
a keleti nyílászárók jól ismerik  
az alkotás fényének alkímiáit  
az önfeledt élőlényeket ágynemű  
alatt játék után rendet kell rakni  
a szobában beengedni friss  
levegőt és megnöveszteni a leváogatott  
haját lábnyomaid nélkül eltévedek  
a szobában összetévesztem az égtájakat

## *Az utolsó sugárút*

(A-nak)

a madarak színes katedrálisokat szőnek  
egy teáscsésze nagyságú tér elég  
apró gumókból csigahéjából  
rakott jó meleg menedék  
gyökereket ásni felhőkarcolókhöz  
felöklendezett gyümölcsökkel  
bevárni csendben az estét  
ahogy alszunk orchidealevélen  
szárnyaidon pihen a festék  
érezni a szíved milyen eleven  
lomtalanításkor kidobásra kerülnek  
a fölösleges drága tárgyak  
túl a felejthető emlékeken  
ültetünk helyükre almafákat





## *Grand Hotel de la Mer*

ablakokra néző tenger

### *Paneljazz*

lépéseid között a korlát  
húrjain játszanak ujjaid  
becsukom a szemem  
felütéssel kopogtatsz az ajtón  
köszönéskor ahogy ölelsz  
lila magnóliák illatát kevered a gangon  
frissen mosott holmik redői közé  
a refrénre az ablakhoz simulnak páran  
lábujjaikkal átveszik a lüktetést  
csodálatos ahogy most vagyunk  
andante ringatja a folyosót a kötél  
az üvegtesten itt-ott párafolt  
vasárnap lehet ilyenkor és nyár  
pedig csak ennyi ami mára volt

## BOTOS FERENC

### *Haikuk*

Egy bezárt kapun  
ott lebeg gyerekkorom  
rozsdamarta lánca

•

Ködből, falevélből  
elevenedő sóhaj  
a későőszi szél

•

Hold süt szobádba  
miben reménykedhetsz még  
megbotló árnyék

•

Leszálló este  
a szerelem illata  
itt sós-narancsos

•

Pohár boromban  
bokád borostyánfénye  
táncoló emlék

•

Ó, kornistárnics  
Kelyhed zafírja rezzen  
Lepke szállt reá

•

Tükörajtó, ó  
tegnap is megijedtem  
szemben magammal

•

A temetőben  
mécsesek égnek, oldalt  
legel a csorda

OLÁH ANDRÁS

## *sebhelyek*

először magamnak sem  
vallottalak be – csak megtörténtél:

szemhéjként csukódtál rám  
kabátom alatt dideregtél  
– azt hittem örökre rám bízod magad  
s hogy benned végre én is helyemen vagyok

de megártottam neked

bécsi kávét ittunk egy benzinkútnál  
mikor közölted szárazon  
hogy kilakoltattál magadból végleg...

a szemetet nem viszem ki már napok óta  
csak kutatom vakon az elvarratlan szálakat  
levetett szokásainkat

nemrég még együtt fésültük át  
a lakást egy-egy ott felejtett hallgatásért

vagy csak a szökést gyakoroltuk  
és a bűnt... látszatainkat cipeltük:  
lehalkított szerelmünket

mindennap tervezem  
hogy majd kimegyek eléd az állomásra  
de folyton felhős az ég

maradok hát az idő innenső oldalán  
– füstszagú kocsmákban  
tömött kabátok közt keresek hiteles  
embert hogy egy kisfröccsért  
eladjam neki az életem

## *leltár*

a párás ablakhoz préseled homlokod

a teavíz elforrt almáink ráncosak  
a homályos idő rekedt nyarakba vész

arcodat tegnap óta ismeretlen hordja

szótagolva olvaslak

eldobott csikkeken taposnak  
és rázzák az utcát a szélbe nőtt fák

hajadba fésülve ujjaim nyoma

szeretnék beleférni az életedbe  
de az indulási oldalon magam vagyok

megtanulok hát múlt időben élni

kiretusállak zugaimból  
mérgezett lélegzetvételeket hallgatom

rátényereltél az álmaidra  
haldoklunk mint a törött nyakú üveg

térfigyelő rendszered lebuktatja  
a zárjegy nélküli álmokat  
és lassan elfogy körülöttünk a csönd

## *árulás*

visszafelé számoljuk a perceket  
együtt sorvadunk  
pont olyan vagyok mint a bizonytalanságod  
bennem az élet benned a remény fél  
egy elharapott mondat bővítménye vagy  
hívószavakat kiáltok feléd  
de kenyér helyett kedvem szeged:  
kiléptél belőlem s azóta nem kellek senkinek

## *hontalan*

nézed a kopár parkettát a szobában  
csak a bútorok helyének nyoma világlik  
mintha bent is ős voltna  
a függőnytelen ablakon homályos foltok  
a karcos üveg üres tekintettel bámul vissza  
ujjaidat végigsimítod a lépcső korlátján  
torkodat köszörülöd pedig a lepedék  
szívedet nyomja – újabb bizonyíték a csődre –  
könnyörtelen egyszerűséggel billen a kilincs  
a kulcs magától fordul a zárban  
az előszobafogason bólogató sálat  
akkor látod utoljára s már tudod mennyire  
utálatos dolog a búcsúnak többször nekifutni

## *bizalom*

főlfűzi gyöngysorát az éj  
elkápráztatja az utcalányokat  
akik a tér bizonytalan magányát kortyolgatják  
átölelek mint régen  
mellettünk vállat vonva sietnek el  
a közönyös kirakatok  
„rosszkezedet fogd rám – súgod kacéran –  
s takarj be mint rongybabát a hó”  
bizalmadról biztosítasz  
mint orgazdát az ékszerész  
de mögötted ott feketedik a gyáva múlt  
az idő száználmas ajándéka  
még kitapintalak: bennem hajnalodsz  
– felújított emlékeiden kopogtatok

